

- **Istota druidyzmu**
 - **Filozofia**
-

DRUIDYZM — (od celtyckiego: dru-vid — bardzo mądry) faza (formacja) kultury starożytnych Celtów (do ok. V w. po Chr.), na której rozwój i kształt wpływ wywarła dominująca w świecie staroceltyckim uprzywilejowana kasta druidów — kapłanów, lekarzy, filozofów, astronomów, historyków, doradców królewskich, nauczycieli, a także proroków, poetów i wróżbitów, niekiedy także wodzów i królów.

Rola kasty druidów, mającej wielki duchowy wpływ w prehistorycznej Europie, porównywana bywa do roli kasty braminów w kulturze hinduskiej, a druidyzm — do braminizmu; na to porównanie pozwala m.in. fakt, iż zasób słownictwa związanego z filozofią, religią i państwem, który przetrwał z jednej strony w językach indoirańskich, z drugiej — w italoceeltyckich, przechowany został dzięki działaniu warstwy kapłańskiej — braminów w Indiach i druidów w świecie celtyckim. Druidzi, którzy stanowili rodzimą inteligencję celtycką, wykształconą z mędrców epoki przedceltyckiej (jej pochodzenie — zdaniem badaczy — sięga epoki przed czwartym tysiącleciem przed Chr.), byli grupą składającą się z mężczyzn i kobiet, występującą we wszystkich społecznościach celtyckich. Z wielu antycznych tekstów wynika, iż druidzi stanowili kastę o charakterze dziedzicznym.

Najwcześniejsze i najobszerniejsze materiały na temat d. i druidów pochodzą ze źródeł gr. i rzymskich. Pisał na ten temat m. in: Diogenes Laertios, który w *Żywotach i poglądach słynnych filozofów* cytuje wcześniejsze źródła: maksymy i listy Epikura, wypowiedzi Solona z Aten, Periandra z Koryntu oraz Arystoteles i Sotiona z Aleksandrii, a także Klemens Aleksandryjski, Orygenes, Cyryl z Aleksandrii, Stefanos z Bizancjum, Juliusz Cezar, Diodor Sycylijski, Strabon, Pliniusz Starszy, Auzoniusz, Posejdonios z Apamei, Timagenes z Aleksandrii, Ammian Marcein, Tacyt, Pliniusz Młodszy, Dion Chryzostom, Warron. Najstarsza informacja na temat druidów pochodzi z II w. przed Chr.

Swą wiedzę druidzi przekazywali drogą tradycji ustnej, co wiązało się z religijnym zakazem utrwalania przekazów w formie pisemnej, wprowadzonym po to, by nie dostała się ona w niepowołane ręce. Aby zdobyć odpowiedni poziom wiedzy, druidzi zdobywali wiedzę przez 12 — 20 lat. Gdy chrześcijaństwo wyparło wcześniejszą religię celtycką, a zakaz pisemnego utrwalania wiedzy przestał obowiązywać, rozkwitła wówczas literatura celtycka, a irlandzki stał się trzecim pisanym językiem Europy.

Przyjęcie chrześcijaństwa w Irlandii nie doprowadziło do obalenia klasy druidów, lecz do jej przemiany. Z nadejściem chrześcijaństwa druidzi wtapiali się w nową kulturę, niektórzy zostawali nawet kapłanami nowej religii; wzmianki na ten temat znajdują się m.in. w: *Żywocie świętego Kolumby*, *Żywocie Samsona* (spisanym pod koniec VI w.), *Żywocie świętego Bueno* (zachowany w rps spisanym w 1346), *Żywocie Trójdzielny świętego Patryka*, w *Rocznikach z Tigernach*. Na przełomie IV i V w. celtycki teolog chrześcijański Pelagiusz, po konflikcie z Augustynem z Hippony, został uznany za heretyka. Zarzucano mu próbę ożwienia nauk druidów na temat natury i wolnej woli.

Istota druidyzmu. Religia. Na temat religii Celtów wiadomo niewiele: miała charakter politeistyczny (zachowały się 374 nazwy bogów i bogiń), choć panteon celtycki liczył, wg badaczy, 33 bóstwa. Bogowie nie byli uważani za stwórców świata i ludzi, a raczej za przodków, nadprzyrodzonych bohaterów i bohaterki. Najstarszą księgą mówiącą o początku świata (oraz sztuk, rzemiosł i całej wiedzy) jest *Księga podbojów* (*Leabhar Gabhala*). Jak w większości religii świata występuje postać bogini-matki (Danu), której dzieci — reprezentujące dobro i światło — muszą walczyć z siłami reprezentującymi zło i ciemność. W celtyckim panteonie pojawia się też postać ojca bogów oraz postać boga śmierci i podziemi (Dagda); był on patronem irlandzkiego d., a przedstawiano go jako mężczyznę z olbrzymią maczugą, którą może zarówno zabijać, jak i uzdrawiać. Powszechny był kult rzek, źródeł i studni (Celtowie wierzyli, iż zostały one ukształtowane przez bogów) oraz drzew (za święte drzewo uważany był dąb). Wiele celtyckich bóstw czczono pod postacią trójcy lub triady, a 3 było liczbą wszystkich rzeczy. Bogów przedstawiano razem z żeńskimi towarzyszkami. Po nastaniu chrześcijaństwa starożytni bogowie przetrwali w folklorze jako duszki, chochliki i zjawy. Druidzi praktykowali pewien rodzaj chrztu (*baisteadh geinntlidhe*), który był obrzędkiem o charakterze inicjacyjnym i oczyszczającym. Ważną rolę w religii druidycznej pełnił także ogień i związane z nim praktyki (np. chodzenie po rozżarzonych węglach).

Wg nauk druidycznych każdą rzecz zamieszkuje duch, ludzka dusza jest nieśmiertelna, a jej siedzibą jest głowa — z tym wiąże się kult głowy. Życie człowieka podzielone jest na 2 części, z których każda składa się z trzech etapów, tworząc 6 tzw. kolumn życia. Pierwszą połowę życia wypełniają: wczesne dzieciństwo (*naidenacht*), dzieciństwo (*macdacht*), młodość (*gillacht*); następne 3 fazy życia to: wiek męski (*hoclachus*), starość (*sendacht*) i zniedołężnienie (*di-blidicht*). Śmierć uważana była za ponowne narodziny w zaświatach, więc obrzędy pogrzebowe obejmowały, obok uczty, także gry i zabawy. Podstawowym narzędziem zapewniania sobie przez druidów autorytetu w społeczeństwie było nakładanie tabu (klątw, *glam dicin*) lub zakazu (*geis*). W celu przestrzegania prawa stosowano rytualny post (*troscad*); post przeciwko komuś stanowił usankcjonowaną formę wymuszania zadośćuczynienia i sprawiedliwości; zwyczaj rytualnego postu przetrwał do czasów, gdy chrześcijaństwo zastąpiło religię pogańską: przykładem może być św. Patryk, który pościł przeciwko kilku osobom, by wymusić na nich sprawiedliwość. Tradycja *troscad* przetrwała w Irlandii, przyjmując w nowszych czasach formę strajków głodowych o podłożu politycznym.

Filozofia. Wiele danych wskazuje na to, iż u Celtów kształcenie spoczywało w rękach druidów; szkoły druidyczne skupiały się wokół silnych osobowości, a uczniowie podążali wszędzie za swoim nauczycielem; w niektórych przypadkach uczniowie studiowali aż 20 lat. Taki system przetrwał do VI w. po Chr., gdy wyznaczono nowe zasady funkcjonowania szkół. Obowiązywał zakaz spisywania wiedzy druidów, dlatego nauka odbywała się drogą ustnego przekazu. Wiązało się to z pojmowaniem prawdy w systemie nauczania druidów: prawda (uznawana za najwyższą wartość) jest słowem, które jest święte, jest zasadą życia, ma naturę boską i nie wolno go profanować.

Pisarze gr. i rzymscy określali druidów najczęściej mianem filozofów, a uprawianą przez nich podstawową filozofię określić można jako filozofię przyrody, zainteresowaną poznaniem natury wszechświata i jego związków z człowiekiem. Interesowali się też filozofią moralną, której główna maksyma brzmiała „należy czcić bogów, nie czynić zła i być odważnym”. Wg nauki druidów człowiek, którego dusza, podobnie jak wszechświat, jest niezniszczalna, powinien żyć w zgodzie z naturą, przyjmując ból i śmierć nie jako zło, ale jako część boskiego planu.

Jedną z centralnych idei d. jest doktryna nieśmiertelności duszy, którą, wg historyków starożytnych (np. Diodora Sycylijskiego, Ammiana Marcelina, Herodota z Halikarnasu), d. zapożyczył od filozofów gr., zwł. od Pitagorasa. U podstaw druidycznej nauki o nieśmiertelności duszy leżało przeświadczenie, że śmierć jest jedynie zmianą miejsca bytowania, a życie trwa nadal w innym świecie (świecie zmarłych) — w zaświatach. Gdy człowiek umierał w tamtym świecie, jego dusza ponownie rodziła się na ziemi: pomiędzy obydwoma światami zachodziła nieustanna wymiana dusz. Narodziny świętowane były z elementami żałoby ze względu na śmierć w zaświatach, śmierć zaś — z radością z powodu narodzin w zaświatach. Poglądy druidów wierzących w wymianę dusz między dwoma równoległymi światami różnią się więc od przekonań Pitagorasa, głoszącego wędrówkę dusz wśród wszystkich organizmów żywych. Kolejnym ważnym elementem filozofii druidów było przekonanie o jedności człowieka ze światem, który także stanowi kosmiczną całość, obdarzoną świadomością; w nauczaniu moralnym rozróżniali to, co dobre i złe, prawe i bezprawne.

Celtami było kilku znaczących filozofów wczesnego chrześcijaństwa: Hilary z Poitiers, Jan Szkot Eriugena oraz Pelagiusz.

Kasta druidów zaczęła zanikać wraz z nadejściem chrześcijaństwa na tereny Brytanii. Zainteresowanie d. pojawiło się w Europie wraz z epoką odrodzenia. Z czasem druidzi stali się magami, kapłanami praktykującymi tajemne obrzędy w kamiennym kręgu Stonehenge i zaczęto ich przedstawiać jako romantyczne postaci literackie. W dzisiejszych czasach d. wykorzystywany jest zwł. w koncepcjach ruchu New Age. Pojawia się także w postaci grup wywodzących się ze Starożytnego Zakonu Druidów (do jednej z łóż tego zakonu należał W. Churchill), założonego w Londynie w 1781, którego obrzędy nie mają jednak nic wspólnego z kulturą celtycką.

Bibliografia: J. Bonwick, *Irish Druids and Old Irish Religions*, Lo 1894, NY 1986; H. M. Chadwick, *The Heroic Age*, C 1912, Westport 1974; J. B. Bury, *Conversion of the Kelts*, w: tenże, *The Cambridge Medieval History*, II, C 1913, 1980; T. D. Kendrick, *The Druids. A Study in Celtic Prehistory*, Lo 1927, 1994; I. H. Elder, *Celt, Druid and Culdee*, Lo 1938, Thousand Oaks 1990⁴; L. Spence, *The History and Origins of D.*, Lo 1949, 1971; S. Czarnowski, *Dzieła*, III: *Studia z dziejów kultury celtyckiej*, Wwa 1956; J. de Vries, *La religion des Celtes*, P 1963; N. K. Chadwick, *The Druids*, Cardiff 1966, 1997²; S. Piggott, *The Druids*, Lo 1968, 1996 (*Druidzi*, Wwa 2000); N. K. Chadwick, *The Celts*, Lo 1970, 2001; S. Grzybowski, *Historia Irlandii*, Wr 1977, 1998²; P. B. Ellis, *Celtic Inheritance*, Lo 1985; E. Bładowska, *Monastycyzm celtycki*, ZNUJ. *Studia Religiologica* 18 (1987), 7–20; H. D. Rankin, *Celts and the Classical World*, Lo 1987; J. Strzelczyk, *Iroszkoci w kulturze średniowiecznej Europy*, Wwa 1987; S. Zbieglik, *Zarys historii Szkocji*, Gd 1993; P. B. Ellis, *The Druids*, Lo 1994 (*Druidzi*, Wwa 1998); B. Gierek, *D. współczesny — kontynuacja czy nowe zjawisko?*, *Przegląd Religioznawczy* 193–194 (1999) z. 3–4, 135–144.

Małgorzata Kowalewska